

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ ТА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ірина Наумук, Олексій Наумук

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті визначено підходи до тлумачення поняття «критичне мислення». Зокрема запропоновано: загальне визначення, психологічний підхід, філософський підхід, навчальний підхід, соціальний підхід, когнітивний підхід, освітній підхід, педагогічний підхід, логічний підхід, емоційний підхід, стратегічний підхід, етичний підхід, інтерактивний підхід, науковий підхід, креативний підхід, практичний підхід, інтеграційний підхід, самостійний підхід. Також у статті рекомендовано розглядати критичне мислення як складову особистісного розвитку, яка забезпечує уміння взаємодіяти з інформацією, оцінювати її на різних рівнях та з різних перспектив, приймати обґрунтовані рішення та бути відкритим до нових ідей. Крім того, визначені такі ефективні стратегії формування критичного мислення у здобувачів освіти: стратегія активного навчання, стратегія проблемного навчання, стратегія запитань та відповідей, стратегія використання візуальних інструментів, стратегія рефлексії, стратегія «А що як?», стратегія «Критичний аналіз», стратегія співпраці та дискусій, стратегія зворотного зв'язку. Особливу увагу у статті приділено методам формування критичного мислення у здобувачів освіти. Зокрема розглянуті актуальні методи, які мають широке застосування в закордонній практиці та чи є їхнє застосування доцільним в Україні. Сократівський метод, який базується на питанні-відповіді та сприяє розвитку критичного мислення через постановку відкритих питань, на які немає однозначних відповідей. Метод мозкового штурму, який дозволяє студентам вільно генерувати ідеї, які потім піддаються оцінці та аналізу. Метод кейс-стаді, який включає аналіз реальних або вигаданих ситуацій, де студенти повинні вирішити проблему, застосовуючи знання та навички. Метод аналізу аргументів, який фокусується на розборі і оцінці аргументів, зокрема визначенні їх сили, логічності та обґрунтованості. Метод «Техніка 6 капелюхів» Едварда де Бона, який полягає в тому, щоб студенти розглядали проблему з різних точок зору, кожна з яких символізується певним кольором капелюха. Метод «Пошук альтернатив», який допомагає студентам розвивати навичку пошуку альтернативних рішень при розв'язанні складних проблем. Метод «Групова робота», який дозволяє студентам спільно обговорювати та вирішувати проблеми, що також стимулює критичне мислення через взаємодію та обговорення різних точок зору. Метод проблемного навчання, який спрямований на вирішення реальних або вигаданих проблем, які стимулюють студентів до пошуку рішень, аналізу та прийняття обґрунтованих рішень.

Ключові слова:

стратегії; методи; критичне мислення; здобувачі; освіта.

Resume:

Naumuk Iryna, Naumuk Oleksii. Modern strategies and methods of forming critical thinking in students.

The article defines approaches to the interpretation of the concept of «critical thinking». In particular, the following approaches are proposed: general definition, psychological approach, philosophical approach, education approach, social approach, cognitive approach, pedagogical approach, logical approach, emotional approach, strategic approach, ethical approach, interactive approach, scientific approach, creative approach, practical approach, integration approach, independent approach. The article also suggests considering critical thinking as a component of personal development, which provides the ability to interact with information, evaluate it at different levels and from different perspectives, make informed decisions and be open to new ideas. In addition, the following effective strategies for the formation of critical thinking among students are defined: strategy of active learning, strategy of problem-based learning, strategy of questions and answers, strategy of using visual tools, strategy of reflection, strategy «What if?», strategy «Critical analysis», strategy of cooperation and discussions, feedback strategy. In the article special attention is paid to the methods of formation of critical thinking of students. In particular, current methods are considered, which are widely used in foreign practice and their application is appropriate in Ukraine: the Socratic method, which is based on question-answer and promotes the development of critical thinking by asking open questions that do not have clear answers; a brainstorming method that allows students to freely generate ideas that are then evaluated and analyzed; a case study method that involves the analysis of real or fictional situations where students must solve a problem by applying knowledge and skills; a method of argument analysis that focuses on parsing and evaluating arguments, including determining their strength, logic and validity; Edward de Bono's "6 Hats Technique", which involves students looking at a problem from different perspectives, each of which is represented by a specific hat color; the method «Search for alternatives», which helps students develop the skill of finding alternative solutions when solving complex problems; the «Group Work» method, which allows students to discuss and solve problems together, which also stimulates critical thinking through interaction and discussion of different points of view; a method of problem-based learning that aims to solve real or imagined problems that stimulate students to find solutions, analyze and make informed decisions.

Key words:

education strategies; methods; critical thinking; approaches; education.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що швидко змінюється, однією з основних вимог до освіти є формування в здобувачів освіти здатності до критичного мислення. Критичне мислення дозволяє аналізувати, оцінювати, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до нових умов. Враховуючи глобальні виклики сучасності – від технологічних змін до соціальних і політичних криз – здобувачі освіти повинні мати навички, які допоможуть їм адаптуватися до швидких змін та орієнтуватися в інформаційному просторі.

Проте існує низка проблем, які ускладнюють ефективне впровадження та розвиток критичного мислення в освітньому процесі. По-перше, багато

традиційних методик навчання не сприяють активному залученню здобувачів до аналізу інформації та формуванню вміння ставити запитання. По-друге, освітні стандарти та програми часто зосереджуються на механічному запам'ятовуванні фактів замість розвитку когнітивних навичок, які є основою критичного мислення. По-третє, існує недостатня підготовленість науково-педагогічних працівників до застосування інноваційних методик, що орієнтовані на розвиток критичного мислення, зокрема через нестачу ресурсів, матеріалів або спеціальних тренінгів.

В умовах інтенсивної інформаційної ери, коли джерела знань стають дедалі різноманітнішими, здобувачі освіти повинні вміти відрізняти достовірну інформацію від маніпуляцій та фальсифікацій, оцінювати аргументи й формулювати обґрунтовані висновки. Тому важливим завданням є створення та впровадження таких педагогічних стратегій і методик, які би ефективно формували критичне мислення у здобувачів.

Отже, проблема полягає в необхідності розробки й адаптації сучасних стратегій та методик, які би сприяли розвитку критичного мислення у здобувачів освіти, а також у визначенні ефективних шляхів інтеграції цих методик у навчальний процес для досягнення позитивних результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення ролі критичного мислення в науковій освіті зокрема і в формуванні наукової грамотності в цілому є однією з важливих тем сучасних досліджень. С. Романова (2009) дослідила розвиток критичного мислення як важливу проблему сучасної освіти. Вона підкреслила важливість критичного мислення для формування аналітичних здібностей у студентів та розглянула різні підходи до його розвитку в навчальних закладах.

О. Садовніков & В. Васильченко (2023) у своїй праці розглянули методи та стратегії формування критичного мислення у студентів вищої освіти. Авторами надано рекомендації щодо ефективних підходів до розвитку критичного мислення у студентів на різних етапах їхнього навчання.

S. Bandyopadhyay & J. Szostek (2018) у своєму дослідженні оцінили критичне мислення у студентів бізнесу за допомогою кількох методів. Автори підкреслили важливість комплексного підходу до вимірювання критичного мислення та запропонували нові методи оцінки цих навичок у студентів бізнес-спеціальностей.

В. Critchley (2011) у своїй статті зосередив увагу на важливості критичного мислення в бізнес-освіті. Автор запропонував методи інтеграції критичного мислення в навчальні програми для бізнес-студентів, акцентуючи увагу на його значенні для розвитку лідерських та підприємницьких навичок.

С. Dwyer, A. Boswell, & M. Elliott (2015) у дослідженнях оцінювали критичні компетенції в бізнес-середовищах, зокрема у навчанні. Автори запропонували конкретні інструменти для оцінки критичного мислення в контексті бізнесу та надали відповідні рекомендації для викладачів.

У. Majima (2012) у своїй праці проаналізував роль критичного мислення в науковій грамотності та розмежуванні науки та

псевдонауки. Автор запропонував підходи до розвитку критичного мислення для кращого розуміння наукових концепцій.

Формулювання цілей статті. Основна мета статті полягає в аналізі та систематизації стратегій та методів формування критичного мислення у здобувачів освіти.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- систематизувати існуючі підходи до тлумачення поняття «критичне мислення» та обґрунтувати власне тлумачення цього поняття;
- визначити ефективні сучасні стратегії формування критичного мислення у здобувачів освіти;
- запропонувати методи, використання яких сприятиме формуванню критичного мислення у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі можна зустріти різноманітні визначення поняття «критичне мислення». Систематизація цих підходів дозволила визначити наступне.

1. Загальне визначення. Критичне мислення – це процес активного, чіткого й системного аналізу, оцінки та інтерпретації інформації з метою ухвалення обґрунтованих рішень, формування висновків або досягнення цілей.

2. Психологічний підхід. Критичне мислення – це здатність інтерпретувати, аналізувати, оцінювати та синтезувати інформацію таким чином, щоб брати до уваги логічні, раціональні та обґрунтовані рішення, уникати упередженості та хибних висновків.

3. Філософський підхід. Критичне мислення – це мисленнєвий процес, який передбачає аналіз, оцінку та перевірку припущень, суджень, ідей та аргументів для визначення їхньої істинності, коректності та логічної послідовності.

4. Навчальний підхід. Критичне мислення – це інтелектуальна здатність оцінювати та аналізувати ідеї, проблеми чи твердження на основі фактів і логіки, а не емоцій чи упереджень. Також включає вміння ставити питання, шукати альтернативи та робити обґрунтовані висновки.

5. Соціальний підхід. Критичне мислення – це навичка активно аналізувати суспільні, культурні та політичні проблеми з метою формування свідомих і відповідальних рішень, а також здатність ідентифікувати та долати маніпуляції, стереотипи та фальшиву інформацію.

6. Когнітивний підхід. Критичне мислення – це процес використання когнітивних здібностей для аналізу та оцінки інформації, що дозволяє визначати найкращі способи розв'язання проблем та прийняття рішень.

7. Освітній підхід. Критичне мислення – це набір навичок, що включає здатність задавати

питання, аналізувати інформацію, робити логічні висновки, розв'язувати проблеми, розрізняти факти від думок і застосовувати цю здатність у навчальному процесі.

8. Педагогічний підхід. Критичне мислення – це процес, за допомогою якого студенти розвивають здатність осмислено взаємодіяти з інформацією, розглядати різні точки зору, оцінювати докази та робити висновки, що мають логічне підґрунтя.

9. Логічний підхід. Критичне мислення – це здатність застосовувати принципи логіки для перевірки аргументів, виявлення помилок у міркуваннях і усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків.

10. Емоційний підхід. Критичне мислення – це здатність не лише логічно аналізувати ситуацію, а й об'єктивно оцінювати свої емоції і переконання, аби не дозволяти їм впливати на ухвалення рішень.

11. Стратегічний підхід. Критичне мислення – це стратегічний процес, який включає аналіз, оцінку і вдосконалення рішень та стратегії, з урахуванням довгострокових наслідків і потенційних ризиків.

12. Етичний підхід. Критичне мислення – це здатність етично оцінювати аргументи та приймати рішення, вивчаючи наслідки своїх виборів і враховуючи моральні та етичні аспекти ситуацій.

13. Інтерактивний підхід. Критичне мислення – це процес взаємодії між індивідом та інформацією, що включає аналіз, постановку питань, обговорення та отримання нових ідей для прийняття рішень.

14. Науковий підхід. Критичне мислення – це науковий підхід до оцінки доказів і перевірки гіпотез, який спрямований на виявлення причинно-наслідкових зв'язків і встановлення об'єктивних фактів.

15. Креативний підхід. Критичне мислення – це здатність не лише оцінювати інформацію, але й творчо вирішувати проблеми, шукаючи альтернативи та нестандартні підходи до вирішення завдань.

16. Практичний підхід. Критичне мислення – це здатність розв'язувати реальні проблеми, використовуючи аналіз ситуацій, оцінку можливих рішень та прийняття обґрунтованих, ефективних рішень на основі отриманих даних.

17. Інтеграційний підхід. Критичне мислення – це інтеграція різних знань та навичок для досягнення глибокого розуміння проблеми та розробки ефективних рішень на основі комплексного підходу.

18. Самостійний підхід. Критичне мислення – це здатність оцінювати та аналізувати власні думки, переконання та припущення з метою

досягнення більш чітких і обґрунтованих висновків.

Таким чином, критичне мислення – це вміння взаємодіяти з інформацією, оцінювати її на різних рівнях і з різних перспектив, приймати обґрунтовані рішення та бути відкритим до нових ідей. Це важлива складова особистісного розвитку, яка забезпечує успішну адаптацію до сучасних умов та дозволяє активно впливати на навколишній світ (рисунок 1).

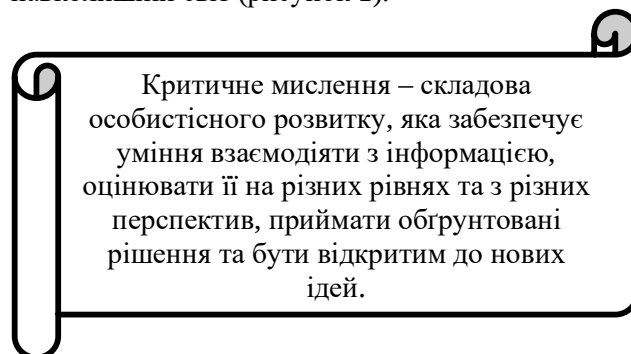

Рис. 1. Трактування поняття «Критичне мислення»

Формування критичного мислення є одним із ключових аспектів сучасної освіти. Це дозволяє студентам не лише засвоювати знання, але й аналізувати, оцінювати та застосовувати їх у різних ситуаціях. В умовах швидких змін, інформаційного перевантаження та розвитку технологій критичне мислення стає необхідною навичкою для успішної професійної та особистісної реалізації. Відповідно актуальності набувають сучасні стратегії формування критичного мислення у здобувачів освіти. Серед актуальних стратегій слід відмітити наступні (рисунок 2).

1. Стратегія активного навчання. Активне навчання передбачає постійну взаємодію здобувачів освіти з навчальним матеріалом через різні методи, що сприяють розвитку критичного мислення (R. Bell & M. Loon, 2015).

Методами стратегії активного навчання є: дебати, дискусії, рольові ігри, мозковий штурм, групова робота.

Активне навчання стимулює здобувачів освіти не просто засвоювати факти, але й осмислювати їх, задавати питання, дискутувати і знаходити альтернативи. Це сприяє розвитку аналітичних навичок, вміння формулювати і обґрунтовувати свою позицію.

Приклад. Під час дебатів здобувачі освіти повинні не лише представити свою думку, але й слухати опонента, аналізувати його аргументи і відповідати на контраргументи, що сприяє розвитку глибокого розуміння теми.

2. Стратегія проблемного навчання. Ця стратегія передбачає вивчення теоретичних аспектів через розв'язання реальних або

симульованих проблем, що змушує здобувачів освіти застосовувати свої знання та критично осмислювати їх.

Методами стратегії проблемного навчання є: кейс-метод, аналіз ситуацій, проєктна діяльність.

Здобувачі отримують складні проблеми, які потребують комплексного підходу до їхнього вирішення. Для цього їм необхідно поєднувати

теоретичні знання з практичними навичками. Це формує вміння аналізувати, оцінювати і синтезувати інформацію.

Приклад. Кейс-метод на заняттях з менеджменту або економіки дозволяє студентам аналізувати бізнес-ситуації, враховувати різні аспекти проблеми, пропонувати рішення та оцінювати їхні наслідки.

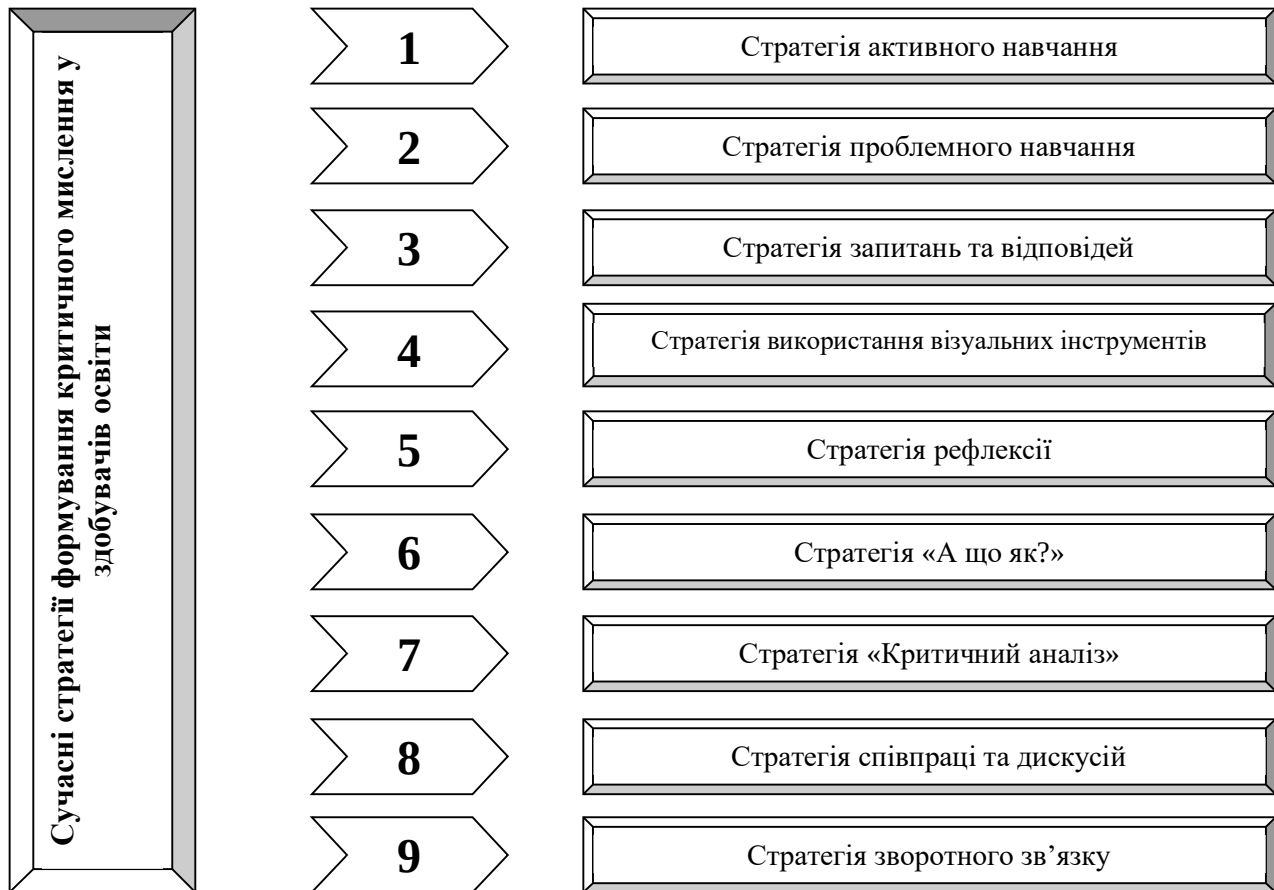

Рис. 2. Стратегії формування критичного мислення у здобувачів освіти

3. Стратегія запитань та відповідей. Стратегія полягає в тому, щоб за допомогою відкритих питань сприяти розвитку критичного мислення у здобувачів, змушуючи їх самостійно робити відповідні висновки.

Методами стратегії запитань та відповідей є: діалоги, сократівська техніка запитань.

Викладач ставить відкриті питання, які стимулюють студентів замислюватися над проблемами, формулювати власні думки та аргументи. Це не лише допомагає розвивати аналітичні навички, але й підвищує здатність студентів до саморефлексії.

Приклад. Під час обговорення етичних проблем викладач може запитати: «Що ви думаєте про цей підхід? Які є інші можливі варіанти? Чому саме цей варіант виглядає найбільш доцільним?»

4. Стратегія використання візуальних інструментів, така стратегія передбачає

використання графічних органайзерів, карт пам'яті, схем, діаграм і карт розуму, що може значно полегшити процес організації думок і критичної оцінки інформації.

Методами стратегії використання візуальних інструментів є: мапи розуму (mind maps), діаграми, органайзери для структурованого аналізу.

Візуалізація ідей допомагає студентам чітко структурувати інформацію, порівнювати різні точки зору і знаходити логічні зв'язки між фактами та ідеями.

Приклад. Використання карт розуму на заняттях з історії або літератури дозволяє студентам не лише запам'ятовувати факти, але й критично оцінювати різні періоди або підходи, а також взаємозв'язки між ними.

5. Стратегія рефлексії. Рефлексія – це процес самоаналізу та самопізнання, що допомагає здобувачам оцінити свої дії, рішення та думки з

точки зору ефективності та раціональності (F. Brown & A. Bielinska-Kwapisz, 2015).

Методами стратегії рефлексії є: журнали рефлексії, самостійне оцінювання, групова рефлексія.

Здобувачі отримують можливість розглянути власні дії і рішення в контексті навчальної діяльності, оцінити їхню успішність та знайти шляхи для вдосконалення. Рефлексія допомагає формувати усвідомлене ставлення до навчального процесу та постійно покращувати свої навички.

Приклад. Після виконання проекту студенти можуть заповнити рефлексивний журнал, в якому вони оцінюють, наскільки ефективно виконували завдання, які труднощі виникли, які нові навички були набуті, і як можна покращити свої підходи в майбутньому.

6. Стратегія «А що як?». Така стратегія полягає в постановці гіпотетичних запитань, які стимулюють здобувачів до роздумів про можливі наслідки дій у різних ситуаціях.

Методами стратегії «А що як?» є: гіпотетичні сценарії, модель «А що як?».

Студенти повинні оцінити різні варіанти розвитку подій, що допомагає розвивати здатність прогнозувати наслідки своїх рішень та краще розуміти різні аспекти проблеми.

Приклад. «А що, якби ви були на місці керівника компанії, і вам довелося б ухвалювати рішення про скорочення штату? Які альтернативи ви б розглянули і чому?»

7. Стратегія «Критичний аналіз». Ця стратегія полягає в тому, щоб здобувачі освіти навчалися аналізувати та оцінювати різні аргументи, текстову інформацію та медіаконтент.

Методами стратегії «Критичний аналіз» є: аналіз текстів, медіакритика, порівняння різних джерел інформації.

Студенти розвивають вміння знаходити сильні та слабкі місця в аргументах, оцінювати факти і підтвердження, аналізувати джерела інформації. Відповідно, це дозволяє критично підходити до інформаційного потоку та ухвалювати більш обґрунтовані рішення.

Приклад. Здобувачі можуть аналізувати новини, перевіряти факти, порівнювати різні точки зору на одну проблему.

8. Стратегія співпраці та дискусій. Стратегія дискусій та колективного обговорення проблем є потужним інструментом для формування критичного мислення.

Методами стратегії співпраці та дискусій є: групові дискусії, круглі столи, робота в малих групах.

Студенти обмінюються думками і критично оцінюють позиції інших, що дозволяє не лише поглиблювати розуміння проблеми, але й

відпрацьовувати навички аргументації, відстоювання своєї думки та відкритості до інших точок зору.

Приклад. Під час дискусії студенти повинні аргументувати свою позицію щодо певної соціальної або етичної проблеми, а також слухати і враховувати думки однокурсників.

9. Стратегія зворотного зв'язку. Ця стратегія полягає в регулярному наданні студентам зворотного зв'язку щодо їхніх роздумів, рішень та аргументів, що дозволяє їм удосконалювати свої підходи та мислення (F. Eggers, K. Lovelace & F. Kraft, 2017).

Методами стратегії зворотного зв'язку є: колективне оцінювання, індивідуальний зворотний зв'язок.

Викладач дає студентам конкретні поради щодо того, як покращити їхні аргументи або роздуми, що дозволяє їм коригувати свої підходи та розвивати критичне мислення на наступному етапі.

Приклад. Після презентації проекту викладач може надати коментарі щодо того, як покращити обґрунтування вибору варіантів або які альтернативи слід було б розглянути.

Резюмуючи, вищезазначене слід наголосити, що успішне формування критичного мислення у здобувачів освіти вимагає впровадження різноманітних стратегій, які активізують мисленнєвий процес студентів, спонукають їх до глибокого аналізу інформації та прийняття обґрунтованих рішень. Використання таких стратегій допомагає розвивати не лише знання, а й практичні навички, що є надзвичайно важливими в умовах сучасного інформаційного середовища.

При цьому викладачі повинні надавати студентам можливість для вільних роздумів, самостійних досліджень та аналізу. Студенти повинні розуміти, що критичне мислення не обмежується лише виконанням завдань, а є частиною постійного навчання, адже критичне мислення має бути основним елементом усіх предметів, не лише філософії чи логіки, а й математики, історії, мови.

Сучасні стратегії формування критичного мислення вимагають інтеграції активних методів навчання, використання цифрових інструментів і моделювання реальних ситуацій. Вони мають сприяти не тільки розвитку аналітичних навичок, але й формуванню здатності до самостійного мислення, ухвалення обґрунтованих рішень у складних умовах. Формування критичного мислення є одним із основних завдань сучасної освіти, оскільки ця навичка допомагає студентам не лише засвоювати знання, але й застосовувати їх на практиці, оцінювати інформацію, ухвалювати обґрунтовані рішення та бути

критичними до джерел інформації. Водночас, можна запропонувати декілька ефективних

методик, які сприяють розвитку цієї навички у здобувачів освіти (рисунок 3).

Рис. 3. Ефективні методи формування критичного мислення у здобувачів освіти

1. Методика Сократівського діалогу (Сократівський метод). Цей метод базується на питанні-відповіді та сприяє розвитку критичного мислення через постановку відкритих питань, на які немає однозначних відповідей (Р. Elisog, 2017).

Викладач ставить студента у ситуацію, де він повинен не просто дати відповідь, але й довести її логічність та обґрунтування. Питання можуть бути такими: «Чому ви так вважаєте?», «Які є альтернативи?», «Що відбудеться, якщо...?».

Дана методика стимулює здобувачів розмірковувати, аналізувати та перевіряти свої припущення та переконання, а також оспорювати ідеї та аргументи інших.

2. Метод мозкового штурму. Мозковий штурм дозволяє студентам вільно генерувати ідеї, які потім піддаються оцінці та аналізу.

Викладач ставить задачу або проблему, і студенти пропонують всі можливі рішення або ідеї, не оцінюючи їх на першому етапі. Потім ці ідеї обговорюються, уточнюються та аналізуються з точки зору їхньої доцільності та ефективності.

Такий метод розвиває креативність та дозволяє студентам вивчити проблему з різних точок зору, оцінювати варіанти рішень і ухвалювати обґрунтовані рішення.

3. Метод кейс-стаді (аналіз реальних ситуацій). Метод кейс-стаді включає аналіз реальних або вигаданих ситуацій, де студенти повинні вирішити проблему, застосовуючи знання та навички (S. Nonis & G. Hudson, 2019).

Викладач надає студентам конкретний кейс (наприклад, бізнес-ситуацію, етичну дилему або наукову задачу), що потребує детального аналізу та вирішення. Студенти обговорюють проблему,

оцінюють альтернативи, роблять висновки та обґрунтовують свої рішення.

Студенти розвивають практичні навички розв'язування проблем, аналізу ситуацій і прийняття рішень. Метод дозволяє застосовувати теоретичні знання у реальному контексті, що робить навчання більш значущим та ефективним.

4. Метод аналізу аргументів. Цей метод фокусується на розборі і оцінці аргументів, зокрема визначенні їхньої сили, логічності та обґрунтованості.

Викладач пропонує студентам текст або ситуацію, де представлені різні аргументи з певного питання. Студенти мають оцінити ці аргументи, знайти слабкі місця, перевірити факти та логіку, а також визначити, чи є підстави для їхнього прийняття чи відхилення.

Студенти вчаться розрізняти сильні та слабкі аргументи, оцінювати достовірність інформації і ухвалювати обґрунтовані рішення на основі логічного аналізу.

5. Метод «Техніка 6 капелюхів» Едварда де Боно. Ця методика полягає в тому, щоб студенти розглядали проблему з різних точок зору, кожна з яких символізується певним кольором капелюха.

Кожен студент або група студентів приймає на себе одну роль, яка символізує певний аспект думки:

- білий капелюх: факти, дані, інформація;
- червоний капелюх: емоції, інтуїція;
- чорний капелюх: критичний аналіз, виявлення ризиків;
- жовтий капелюх: позитивний підхід, пошук можливостей;
- зелений капелюх: творчість, пошук альтернатив;

- синій капелюх: організація процесу мислення.

Метод сприяє розвитку багатогранного підходу до проблеми і стимулює студентів розглядати всі можливі аспекти ситуації перед прийняттям рішення.

6. Метод «Пошук альтернатив». Цей метод допомагає студентам розвивати навичку пошуку альтернативних рішень при розв'язанні складних проблем.

Викладач пропонує студентам проблему і просить знайти не одну, а кілька можливих варіантів вирішення. Студенти повинні порівняти ці варіанти, оцінити їхні переваги та недоліки.

Такий метод розвиває здатність до аналізу та порівняння різних варіантів, що сприяє прийняттю більш обґрунтованих та раціональних рішень.

7. Метод «Групова робота». Групова робота дозволяє студентам спільно обговорювати та вирішувати проблеми, що також стимулює критичне мислення через взаємодію та обговорення різних точок зору.

Студенти працюють у групах для вирішення конкретної задачі чи аналізу ситуації. Кожен учасник групи може запропонувати свою ідею, після чого колективно оцінюються всі варіанти і приймається рішення.

Групова робота дозволяє подивитися на проблему з різних точок зору, отримати нові ідеї, а також розвиває навички аргументації і ведення конструктивної дискусії.

8. Метод проблемного навчання. Цей метод спрямований на вирішення реальних або вигаданих проблем, які стимулюють студентів до пошуку рішень, аналізу та ухвалення обґрунтованих рішень.

Викладач ставить студентам проблему, яку вони повинні вирішити, застосовуючи знання з різних дисциплін. Вони аналізують ситуацію, роблять висновки, розробляють стратегії та презентують свої рішення.

Проблемне навчання активно залучає студентів до розв'язання практичних задач, що стимулює розвиток критичного мислення і практичних навичок.

Таким чином, методики формування критичного мислення сприяють розвитку

здатності до самостійного аналізу, оцінки та ухвалення обґрунтованих рішень. Вони дозволяють студентам не лише освоювати знання, але й розвивати навички, необхідні для успішного функціонування в сучасному світі, де важливо не лише знати факти, але й вміти їх правильно застосовувати, аналізувати та критично оцінювати.

Висновки. Отже, формування критичного мислення у здобувачів освіти є важливим аспектом сучасної освітньої практики, що потребує комплексного підходу. У статті визначено, що критичне мислення слід розглядати як важливу складову особистісного розвитку, що забезпечує здатність ефективно взаємодіяти з інформацією, оцінювати її з різних точок зору, ухвалювати обґрунтовані рішення та бути відкритим до нових ідей.

Різноманітні стратегії та методи, описані в статті, дозволяють не лише сприяти розвитку аналітичних та когнітивних навичок, але й готувати студентів до ефективної взаємодії з інформацією в умовах швидких змін. Зокрема, використання методів, таких як Сократівський метод, мозковий штурм, кейс-стаді, а також стратегій активного та проблемного навчання, надає можливість стимулювати глибоке осмислення матеріалу, розвивати креативність та здатність до обґрунтованих рішень. Пропоновані підходи та методики можуть бути успішно впроваджені у вітчизняну практику та сприятимуть формуванню критичного мислення як невід'ємної частини особистісного розвитку здобувачів освіти, підвищуючи їх здатність адаптуватися до сучасних інформаційних та соціальних викликів.

Перспективою подальших досліджень є доцільність розробки та впровадження інтерактивних методик навчання: дослідження ефективності використання інтерактивних підходів (дискусії, дебати, кейс-метод, симуляції) для розвитку критичного мислення в умовах сучасної освіти. Крім того, особливої уваги потребує необхідність вивчення впливу цифрових технологій на розвиток критичного мислення: аналіз ролі цифрових інструментів, онлайн-курсів та інших інноваційних технологій у розвитку навичок критичного мислення.

Список використаних джерел

- Романова, С. (2009). Розвиток критичного мислення особистості як проблема сучасної освіти. *Вісник національного авіаційного університету*, 2. 113–118. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2124/2115>.
- Садовніков, О., & Васильченко, В. (2023). Формування критичного мислення у здобувачів вищої освіти. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, 3. С. 91–93. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/844>.

References

- Bandyopadhyay S.K. & Szostek J. (2018). Thinking critically about critical thinking: Assessing critical thinking of business students using multiple measures. *The Journal of Education for Business*, 94 (4), 1-12. <https://doi.org/10.1080/08832323.2018.1524355> [in English].
- Bell R. and Loon M. (2015). The impact of critical thinking disposition on learning using business simulations. *International Journal of Management Education*, 13 (2),

- Bandyopadhyay, S.K. & Szostek, J. (2018). Thinking critically about critical thinking: Assessing critical thinking of business students using multiple measures. *The Journal of Education for Business*, 94 (4), 1-12. <https://doi.org/10.1080/08832323.2018.1524355>.
- Bell, R. and Loon, M. (2015). The impact of critical thinking disposition on learning using business simulations. *International Journal of Management Education*, 13 (2), 119-127. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1472811715000038>.
- Brown, F.W. & Bielinska-Kwapisz, A. (2015). Under – standing the Nature and Determinants of Critical Think – ing Among Senior Business Undergraduate Students. *Journal of Education for Business*, 90 (7), 359-368. <https://doi.org/10.1080/08832323.2015.1068156>.
- Critchley, B. (2011). Critical Thinking in Business Education. *Investigations in university teaching and learning*, 7, 5-15. <https://repository.londonmet.ac.uk/292/> [in English].
- Dwyer, C.P., Boswell, A. & Elliott, M.A. (2015). An Evaluation of Critical Thinking Competencies in Business Settings. *Journal of Education for Business*, 90, 260-269. <https://doi.org/10.1080/08832323.2015.1038978> [in English].
- Eggers, F., Lovelace, K.J., and Kraft, F. (2017). Fostering creativity through critical thinking: The case of business start-up simulations. *Creativity and Innovation Management*, 26 (3), 266-276. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/caim.12225> [in English].
- Elicor, P.P. (2017). Critical Thinking and Community of Inquiry within Professional Organizations in the Developing World. *Journal of Human Values*, 23, 13-20. <https://doi.org/10.1177/0971685816673479> [in English].
- Majima, Y. (2012). The role of critical thinking in acquisition of science literacy and «subjective demarcation» between science and pseudoscience. *Cognitive Studies: Bulletin of the Japanese Cognitive Science Society*, 19 (1), 22–38. <https://psycnet.apa.org/record/2012-11405-003> [in English].
- Nonis, S.A. & Hudson, G.I. (2019). Developing and assessing critical thinking skills in marketing students: The power of making explicit problem-solving processes. *Journal of Education for Business*, 94 (3), 195-203. <https://doi.org/10.1080/08832323.2018.1504737> [in English].
- Romanova S. (2009). Development of critical thinking as a problem of modern education. *Visnyk of the National Aviation University*, 2, 113–118. <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2124/2115> [in Ukrainian].
- Sadovnikov O., & Vasylychenko V. (2023). Formation of critical thinking in higher education students. *Collection of scientific papers "SCIENTIA"*, 3, C. 91–93 <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/844> [in Ukrainian].

Відомості про авторів:

Наумук Ірина Миколаївна
naumuk_iryna@msspu.edu.ua

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Наумук Олексій Володимирович

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-75-82

Матеріал надійшов до редакції 04. 11. 2024 р.
Прийнято до друку 30. 11. 2024 р.

Information about the authors:

Naumuk Iryna Mykolaivna
naumuk_iryna@msspu.edu.ua

Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Naumuk Oleksii Volodymyrovych

Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-75-82

Received at the editorial office 04. 11. 2024.
Accepted for publishing 30. 11. 2024.